

TÜRK-ARAP İLİŞKİLERİNİN DİN EĞİTİMİ BOYUTU (İSLAM HUKUK EĞİTİMİ ÖRNEĞİ)

Yusuf EŞİT*

Öz

Arap ve Türk milletleri gönül bağının olduğu ve din ortak paydasında buluşan iki millettir. İlişkileri çok eskiye dayanmaktadır. Tarihi süreç içerisinde her alanda beraber hareket etmeyi ve ortak medeniyet kurmayı başaran bu iki millet, Osmanlıdan sonra içlerine kapanmışlardır. Gerek yerel ve gerekse bölgesel anlamda sorunların çözümünde ortak hareket edilmesi gerektiği zorunluluk arz etmektedir. Din referanslı sorunların çözümüne katkıda bulunmak adına çalışmamızda iki milletin bir asra yakın edindikleri din eğitimi tecrübelerini İslam hukuk eğitimi özelinde tanıtır ve değerlendireceğiz.

Anahtar Kelimeler: Türk-Arap İlişkileri, Din Eğitimi, İslam Hukuku

RELIGIOUS EDUCATION ASPECT OF TURKISH-ARABIAN RELATIONS (THE CASE OF ISLAMIC LAW EDUCATION)

Abstract

Arab and Turkish nations have a bond of communion and they are two nations which find the least common denominator. Relationships are based on very old. They act together in all fields in history and these two nations who managed to establish a common civilization, Arab nations turn in upon himself after Ottoman. Both local and regional sense is a necessity joint that there should be acted to solve the problem. For reference to contribute to the solution of problems of religion, at this paper, two nations gained experience near a century in the religious education will consider introducing Islamic law.

Keywords: Turkish-Arabian Relations, Religious Education, Islamic Law

GİRİŞ

TÜRKİYE VE ÜRDÜN'DE GENEL OLARAK DİN EĞİTİMİ

Çalışmamız Türk-Arap ilişkisi açısından din eğitimi konu almaktadır. Ancak takdir edersiniz ki değil iki ülkenin, bir ülkenin bile din eğitimi bir tebliğin çalışma sınırlarının çok üstündedir. Bundan ötürü din eğitiminin önemli sacayaklarından biri olan birey ve toplumun hayatının her alanında iddiası bulunan İslam hukukunun eğitimi ele aldım. Çalışmamı iki ülkeden seçtiğim Üniversitelerin programlarını esas alarak hazırladım. Türkiye'den kendimin de görev yaptığım Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesinin, Ürdün'den ise yine kendimin bir yıl

* Araş. Gör. Dr. Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri İslam Hukuk Anabilim Dalı. Mail: yusufesit11@hotmail.com

boyunca misafir araştırmacı olarak kaldığım Ürdün Üniversitesi Şeri‘a Fakültesi’nin programlarını seçtim. Programlarda belirlenen hedefler, dersler ve ders içerikleri çerçevesinde İslam Hukuk eğitimlerini tespit etmeye çalıştım. Bu Üniversiteleri seçmemde iki üniversiteyi biliyor olmamın etkili olduğunu belirtmek istiyorum. Çalışmamdaki amacım, tarafların genelde din eğitimi özelde İslam Hukuk Eğitimleri ile alakalı tecrübelerinin tanıtılmasıdır.

Din, toplumlar üzerinde tarih boyunca etkili bir unsur olmuştur. Tarih sahnesinde varlık göstermiş ve iz bırakmış büyük medeniyetlere bakıldığında bu medeniyet ve imparatorlukları besleyen din gerçeği açık bir şekilde görülür. Din, günümüzde de etkinliğini korumaktadır. Özellikle yaşadığımız coğrafyada meydana gelen çatışmalar, üzülmeye sebep olmak için din merkezlidir. Buradan kast ettiğim çatışmalara dinin kendisinin sebep olduğu değildir. Dinin yorumlanmasında ortaya çıkan yanlış anlamalar din eksenli savaş ve çatışmalara sebebiyet vermektedir. İslam dini özelinden konuşmak gerekirse üç ana unsurdan oluştuğunu söyleyebiliriz: İnanç/kelam, amel/fıkıh ve ahlak/tasavvuf. Bu üç unsurun bir bütün olarak anlaşılması ve öğretilmesi muhtemel çatışmaların önlenmesi için önemli bir adım olduğunu söyleyebiliriz. Dinin üç unsurunun anlaşılması ile alakalı geleneğimizde farklı ekoller oluşmuştur. Bu ekoller oluşurken sistemli ve kendi içerisinde tutarlı olarak entelektüel bir zihni faaliyetin sonucunda oluşurken aynı zamanda kendi çağlarında var olan farklı yorumlara da bir cevap niteliğine de sahiptirler. İnanç alanında oluşan Maturidî ve Eş‘arî ekolleri hem bir birilerine hem de diğer selefi, harici ve mutezilî akımlara karşı bir duruşun da ifadesidir. Aynı durum fıkıh mezhepleri için de geçerlidir. Geleneğimizde bazı mezheplerin kabul edilip bazılarının ise tarihe malzeme olmasının elbette birçok sebebi vardır. Ancak toplumsal huzur ve barış arayışlarının da söz konusu tercihte etkili olduğunu söyleyebiliriz. Bölgemizde din eksenli çatışmalar köken ve zihniyet itibarıyla geçmişle bağlantılı olup yeni yorumlar değildir. Bundan dolayı çatışma ve savaşlara sebep olan anlayışlara karşı öncelikle geleneğimizin ürettiği tecrübeyi anlamamız ve bunu nesillere aktarmamız gerekmektedir. Nesillerimizi bu tür çatışmalardan korumak için din eğitimi ve keyfiyeti bu noktada önem arz etmektedir.

Tüm toplumlar din eğitimine önem vermişlerdir. Din eğitiminin eskiden beri toplum içerisinde nesilden nesile yazılı ve sözlü olarak aktarımı gerçekleşmiştir. Bu aktarım kimi zaman aile içerisinde anne-baba, kimi zaman yakınlarda bulunan din alimlerinin çevresinde oluşan tedrisat halkalarında kimi zaman da vakıflar tarafından oluşturulan külliyelerde gerçekleştirilmiştir.

Türkiye’de de din eğitimi örgün (formel) ve yaygın (informel) eğitim şeklinde verilmektedir.¹ Din eğitimi örgün olarak ilk, orta ve lise eğitiminin sonuna kadar zorunlu olan din kültürü ve ahlak bilgisi dersleri ile sağlanmaktadır. Ayrıca bu eğitim merhalelerinde seçmeli

¹ Hüseyin Yılmaz, “*Yaygın Din Eğitim Kurumları ve Toplumsal Barış*”, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, cild V, Sayı II, Sivas 2001, s.331.

olarak verilen “siyer, kuranı kerim” v.b dersleri aracılığıyla isteyen öğrenciler din hakkında daha fazla bilgi sahibi olabilmektedirler. Aynı şekilde programlarında din eğitimine ağırlık veren orta ve lise kısımları bulunan imam hatip okulları da bulunmaktadır. Bu okullar, normal program uygulayan diğer okulların programına ek olarak zorunlu dersler olan arapça, kuran, siyer, fıkıh, kelam gibi alan/mesleki derslere de yer vermektedirler. İmam hatip okullarında yetişenler, ortalama sekiz senelik (dört yıl orta okul+ dört yıl) lise eğitimlerinde hem diğer okulların programlarda okutulan matematik, kimya, gibi fenni, tarih, coğrafya gibi sosyal hem de resim, müzik gibi sanatsal dersleri de almaktadırlar. Toplumun din görevlisi ile bu alandaki diğer ihtiyaçlarına cevap vermek üzere kurulan ilahiyat fakültelerinde din eğitimi lisans seviyesinde verilmektedir. Yüksek lisans ve doktora programlarıyla da ayrıca alanında uzman akademisyenler yetiştirilmektedir.

Din eğitiminin Türkiye’de verildiği ikinci şekli yaygın eğitimidir. Yaygın din eğitimi şu şekilde tanımlanmaktadır: “Örgün eğitim kurumlarında verilen din eğitimi ve öğretiminin dışında, halkı din konusunda aydınlatmak, toplum bireylerine ortak dini ve milli değerleri aşlamak, dinin kardeşlik, özveri, hoşgörü gibi ilkelerini bireylere kazandırmak ve dini pratiklerin usulüne uygun olarak yerine getirilmesine yardımcı olmak üzere değişik mekanlarda yapılan etkinliklerin tümü olarak tanımlanmaktadır”.² Söz konusu bu eğitim Diyanet işleri başkanlığına bağlı kurumlar (kuran kursu, cami .vs) ile tarikat ve cemaatler tarafından gerçekleştirilmektedir.³ Bu kurumlar içerisinde özellikle kuran kursları belli yaştaki çocukların okul zamanı dışında da din eğitimi almalarına olanak sağlamaktadır. Kuran kursları bağlamında belki de Türkiye’de üzerinde durulması gereken en önemli kurumlardan biri de medreselerdir. Kadim medrese kurumlarının devamı olan bu kurumlar Tevhidi tedrisat kanunundan sonra yakın tarihe kadar sivil olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Bu kurumlarda tarihi süreç içerisinde sivil olmanın verdiği dezavantaja rağmen geleneksel islamî ilimlerin nesilden nesile aktarılmasında önemli rol oynamışlardır. Bu kurumlarda öğrenci sarf, nahiv, mantık, belagat, tefsir, kelam, fıkıh ve siyer alanlarında yoğun bir eğitimden geçmektedir. Bu kurumlarda eğitim ücretsiz olduğu gibi yatılı olan bu eğitim kurumlarında öğrencinin barınma, yeme ve içme gibi ihtiyaçları da halk tarafından karşılanmaktadır. Yakın bir tarihte bu eğitim kurumlarından mezun olmuş kalifiye elemanların devlet kurumlarında din görevlisi olarak çalışmaları sağlanmış (molla açılımı) ve bu kurumlar devletin yasal kurumu olarak çalışabilmesinin önü açılmıştır. Tarihi süreç içerisinde sivil yapısını koruyan bu kurumların devlet eliyle de yürütülmesinin avantaj ve dezavantajları ayrıca tartışılabilir.

Yusuf Taravne Ürdün’de din eğitiminin örgün ve yaygın olmak üzere iki şekilde verildiğini belirtiyor. Örgün eğitimde on yıllık zorunlu eğitim sistemi içerisinde birinci sınıftan itibaren “et-Terbiyetü’l-İslâmîyye” dersleri adı altında din eğitimi verilmektedir. Aynı şekilde

² Yılmaz, *Yaygın Din Eğitim Kurumları ve Toplumsal Barış*, s.333.

³ Yılmaz, *Yaygın Din Eğitim Kurumları ve Toplumsal Barış*, s.333.

tüm liselerde de Zorunlu olarak “es-Sekâfetü’l-İslâmîyye” adı altında din eğitimi verilmektedir. “Edebiyat liselerinde” bu dersin yanında ayrıca bu lise programına özgü “u‘lumü’l-islâmî” adında bir ders te bulunmaktadır. Ürdün eğitim sisteminde ayrıca Türkiye’deki imam hatiplere benzeyen Şeri‘at liseleri de bulunmaktadır. Bu liselerde diğer lise programlarına ek olarak islâmî ilimlere daha fazla ağırlık verilmektedir.⁴

Ürdün de yaygın din eğitimi camilerde veya dernekler aracılığıyla yürütülmektedir. Camilerde görevli imamlar ek olarak kuran öğretimi yapabilmekte ve bunun için ek ücret alabilmektedirler. Bunun dışında vaize bayanlar camilerde bayanların din eğitimi ihtiyacını görevli olarak gidermektedirler. Derneklerde din eğitimini devletin belirlediği sınırlar içerisinde vererek ülkenin din eğitimine katkıda bulunmaktadırlar. Camiler veya derneklerde okuyan öğrenciler eğitimin sonunda yapılan sınavdan başarılı olduktan sonra kuran eğitimi aldıklarına dair belge alabilmektedirler.⁵

Tebliğimizde “İslam Hukuku” ile “Fıkıh” şeklinde ders isimlerini Türkiye ile Ürdün’ün yükseköğretim sistemlerinde ders için farklı isimlendirmeden kaynaklanmaktadır. Türkiye’deki İlahiyat fakültesindeki eğitim sisteminde bu dersten bahsederken kullanılan “İslam Hukuku” kavramını kullandık. Ürdün Şeri‘a eğitiminden bahsederken bu ders için belirlenen “Fıkıh” kavramını kullandık.

Tebliğim bir giriş iki bölüm ve bir değerlendirme kısmından oluşmaktadır.

TÜRKİYE’DE İSLAM HUKUKU EĞİTİMİ **(DİCLE ÜNİVERSİTESİ PROGRAMI ÇERÇEVESİNDE)**

1. Lisans Eğitiminde Genel Olarak İslam Hukuku

1.1. Genel olarak İlahiyat Fakültesi

11 temmuz 1992 tarihinde kurulan İlahiyat Fakültesi Dicle Üniversitesine bağlı olarak lisans eğitimi veren bir kurumdur. İlahiyat Fakültesi, “Temel İslam Bilimleri”, “Felsefe ve Din Bilimleri”, “İslam Tarihi ve Sanatları”, “İLİTAM (İlahiyat Lisans Tamamlama” ve “İDİB” (Din kültürü ve Ahlah Bilgisi Öğretmenliği) Bölümlerinden oluşmaktadır.⁶ İlahiyat fakültesi kendi bünyesinde ise yirmi anabilim dalına ayrılmaktadır.⁷ İlahiyat fakültesinin bu şekilde taksimatında esas alınan ölçüyü tespit etmek zordur. Örneğin İLİTAM ve İDİB öğrenci alırlarken diğer bölümler öğrenci almamaktadırlar. Söz konusu karmaşayı ortadan kaldırmak için şu şekilde bir taksimat yapmayı uygun görüyoruz: İlahiyat, İDİB ve İLİTAM programları şeklinde üçe ayırabiliriz. Bu ayırım öğrencinin öğrenim göreceği alan itibariyle yapılan taksimata dayanır. İlahiyat ve İDİB programlarının aynı zamanda birinci ve ikinci öğretim şeklinde de eğitim vererek kendi içlerinde iki program uygulamaktadırlar. İLİTAM programı ise çeşitli nedenlerle

⁴ Yusuf Taravne, kişisel görüşme, Eylül, 2014.

⁵ Taravne, kişisel görüşme, Eylül, 2014.

⁶ http://obs.dicle.edu.tr/oibs/bologna/fakulte_bologna.aspx?curFakKod=16, erişim tarihi 15 Eylül 2014.

⁷ http://obs.dicle.edu.tr/oibs/bologna/program_bologna_info.aspx, erişim tarihi 15 Eylül 2014.

örgün eğitime tabi olamayan öğrencilere uzaktan eğitim olanağı sunmaktadır. “Temel İslam Bilimleri”, “Felsefe ve Din Bilimleri”, “İslam Tarihi ve Sanatları” bölümleri ise ilahiyat alanında yapılan akademik çalışmaların tasnifini ve bu alanlarda akademik istihdamı belirtmektedir. Bu ayırım İlahiyat Fakültesindeki söz konusu programlardan birine yazılan öğrenciye direkt yansıyan bir ayırım değildir. Diğer bir deyişle ilahiyat fakültesine kaydolun bir öğrencinin “Temel İslam Bilimleri”, “Felsefe ve Din Bilimleri”, “İslam Tarihi ve Sanatları” bölümlerine kaydolmamaktadır.

D.Ü İlahiyat fakültesinin amacı şu şekilde belirtilmektedir: “*Genel olarak Din ve Temel İslam Bilimleri alanında, objektif ve ilmi esaslar çerçevesinde araştırmalar yapmayı, bilgi üretmeyi, bunları ulusal ve uluslar arası düzeyde paylaşmayı başaracak; bilgili, yetenekli ve eleştirel düşünme becerisine sahip elemanlar yetiştirmektir.*”⁸

D.Ü İlahiyat lisans programının amacı ise şu şekilde belirtilmiştir: “*İslami İlimleri kaynaklarından okuyup değerlendirme, ilgili sosyal ve dini bilimlerde yeterli bilgiye sahip olup bunları alanıyla ilişkilendirme, öğrendiklerini sistematik yazılı olarak ifade edebilme. alanıyla ilgili karşılaştığı problemlere çözümler üretebilme ve bunları toplumla paylaşabilme, mesleki uygulamaları gerçekleştirebilme bilgi, beceri kazandırmaktır.*”⁹

İlahiyat Fakültesinden mezun olan öğrenciler esas itibariyle Diyanet İşleri Başkanlığı'nın çeşitli kademelerinde İmam-Hatiplik, Vaizlik ve Müftülük gibi görevler ile Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı devlet okulları ile özel okullarda öğretmen olarak görev alabilmektedirler.¹⁰

1.2. Lisans Eğitiminde İslam Hukuku

İslam Hukuku anabilim dalı D.Ü İlahiyat Fakültesindeki yirmi anabilim dalından bir tanesidir. İslam Hukuku anabilim dalı Temel İslam bilimleri bölümü altında yer alıp diğer anabilim dalları gibi akademik çalışmaya dayanan bir ayırım olduğundan öğrenciyle ilişkisi sadece öğrencinin aldığı dersler vasıtasıyladır.

Lisans eğitimleri boyunca bir öğrencinin aldığı İslam Hukuk dersler şunlardır:

İlahiyat Programı ve İslam hukuk derslerinin bu program içerisindeki dağılımı Ek 1 de gösterilmiştir. İslam Hukukuna ait dersler kırmızı olarak işaretlenmiştir: İslam Hukuku dersleri zorunlu on altı kredidir. Derslerin isim ve kredileri şu şekildedir (bkz. Ek.1): İslam İbadet Esasları (2), İslam Hukukuna Giriş (2), İslam Hukuk Usulü-I (2), İslam Hukuk Usulü-II (2), İslam Hukuku-I (4), İslam Hukuku-II (4)

İlahiyat programında okuyan bir öğrencinin alabileceği seçmeli dersler ile İDİB programındaki İslam Hukuku ile ilgili seçmeli dersler Ek 3'te verilmiştir. İslam Hukukuna ait seçmeli derslerin isimleri şu şekildedir:

⁸ http://obs.dicle.edu.tr/oibs/bologna/program_profili.aspx, erişim tarihi 15 Eylül 2014.

⁹ http://obs.dicle.edu.tr/oibs/bologna/amaclar_hedefler.aspx, erişim tarihi 15 Eylül 2014.

¹⁰ http://obs.dicle.edu.tr/oibs/bologna/istihdam_olanaklari.aspx, Erişim Tarihi 15 Eylül 2014.

3. Sınıf güz dönemi; Fıkhu's-Siyre (Siyer-i Nebinin İslam Hukukuna Etkisi), Günümüz Fıkıh Problemleri, İslam Hukuk Felsefesi, Modern Dönem İslam Hukuku Çalışmaları, Osmanlı Hukuku.

3. Sınıf bahar dönemi; Ahkâm Hadisleri, Fıkıh Edebiyatı, İslam Hukuk Sosyolojisi, İslam İdare Hukuku, Kur'an Hükümleri ve Modern Hukuk, Osmanlı'da Ceza Hukuku Uygulamaları.

4. Sınıf güz dönemi; Fıkıh Prensipleri, Hukuka Giriş, İbadetlerle İlgili Ortaya Çıkan Yeni Sorunlar, Mecelle'nin Külli Kaideleri, Mukayeseli İslam Hukuku.

4. Sınıf bahar dönemi; Fıkıh Teorileri, İbadetlerle İlgili Mesleki Uygulamalar, İslam Fıkıh Mezhepleri, İslam Hukuku Metinleri, İslam İnsan Hakları ve Demokrasi. İDİB 2. Sınıf güz döneminde "Fıkıh" adlı seçmeli bir ders bulunmaktadır.

İDİB programında ise sadece 3. Sınıfın bahar döneminde iki kredilik zorunlu "İslam Hukuku" dersi bulunmaktadır.(Bkz. Ek. 2)

Lisans eğitiminde İslam Hukuku dersleri için sonuç olarak şunları söyleyebiliriz:

a. Zorunlu derslerin sayı ve kredisi programlarda (İlahiyat-İDİB) farklılık göstermektedir. Özellikle Milli Eğitim Bakanlığında öğretmen ihtiyacını karşılamak üzere kurulan İDİB'te sadece zorunlu bir dersin olması kanaatimizce geleceğin öğretmenlerinin yetiştirildiği programda, öğretmen adaylarının alan bilgisine hakim olması açısından yetersizdir. İslam hukuku anabilim dalı öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Aydın Taş'tan öğrendiğimize göre bu ders Fakültenin kendi inisiyatifi sonucunda yerleştirilmiş olup ülkenin diğer fakültelerin İDİB programlarında zorunlu olarak böyle bir ders bulunmamaktadır.¹¹ İlahiyat programında da yüz kırk iki zorunlu kredi içerisinde İslam hukukuna sadece on altı kredinin ayrılması ilahiyat fakültesinin ve programının yukarıda aktardığımız amaca ulaştırmada aynı şekilde yetersiz kalacağı kanaatindeyim.

Zorunlu derslerin isimlerinden, alan hakkında genel bilgi verilmeye çalışıldığını anlamaktayız. Ancak ders paketlerinde örneğin İslam İbadet esasları ile ilgili olarak "*İbadet kavramı, ibadetlerin önemi ve hedefleri öğretilir, ibadetlerin zorunluluğu, faydaları, birey ve toplum üzerindeki etkileri ile ibadetin pratik uygulaması ayrıntılı bir şekilde öğrenilir*" şeklinde hedef konulmuştur.¹² Mezhep ve mezheplerin kendi içindeki görüş farklılıkları göz önünde bulundurulduğunda ders paketinde belirlenen hedefe bir dönemde sadece iki kredilik bir dersle ulaşılmayacağı açıktır. Dolayısıyla derste tüm ibadetlere dair detaylı bir öğretimin yapılması güçtür. İslam Hukuk I-II dersinin hocası Doç Dr. Metin YİĞİT ders paketinde hedefi şu şekilde belirlemektedir: "*Hukuk ve fıkıh kavramlarını tanımlama, İslam Hukuk tarihçesini anlatmak; Anayasa hukuku, Ceza hukuku, Uluslararası hukuk, Aile hukuku, Evlilik, boşanma ve hukuki*

¹¹ Aydın Taş, kişisel görüşme Eylül, 2014.

¹² http://obs.dicle.edu.tr/oibs/bologna/ders_ayrinti.aspx?curCourse=82844&lang=tr&infopage=DICLEBOLOGNAErişim Tarihi 16 Eylül 2014.

*neticeleri hakkında temel bilgiler verip fıkıh nosyonunu kazandırmak.*¹³ Özellikle altını çizdiğimiz kısım derslerin sayı ve kredileri göz önüne alındığında ancak öğretimin yüzeysel düzeyde olduğunu teyit etmektedir. Ancak İlahiyat programında İslam Hukuku anabilin dalının kendilerine tanınan zorunlu on altı saatlik krediyi en iyi şekilde değerlendirmeye özen gösterdikleri söyleyebiliriz. Öğrencinin seçmeli derslerde İslam Hukukuna ait dersleri seçmeme ihtimaline karşılık öğrenciye az zamanda İslam Hukukunun usul ve furu kısımlarının tümünü kapsayacak şekilde bir öğretim verilmek istenmektedir.

b. Seçmeli derslerin içerikleri ve çerçevesinin belirlenmesinde güncel olmasına özen gösterilmiştir (Bkz. Ek. 3).

2. Lisansüstü Eğitimde Genel Olarak İslam Hukuku

2.1. Lisansüstü Eğitiminin Hedefleri

Yüksek lisans ve doktora programlarının hedefi şu şekilde belirlenmiştir: “*İslami bilimler sahasında temel kaynakları okuyup anlayacak, bunlardan doğru ve sağlıklı bilgiler üretebilecek ve bunları sistematik bir tarzda ilgililere ulaştırabilecek bilim etiğine sahip uzmanlar yetiştirmek*”.¹⁴ Lisansta belirlenen hedeften farklı olarak lisansüstünde uzmanlaşma hedeflenmektedir. Bu hedef İslam Hukuku özelinde düşündüğümüz zaman İslam Hukuku ile ilgili temel kaynakları okuyup anlayan ve bunun sonunda bilgiyi üretip, sistematik tarzda ilgililere ulaştıran uzmanların yetiştirilmesi hedeflenmektedir.

2.2. Lisansüstü Programında Fıkıh Dersleri

Yüksek Lisans programı ders ve tez dönemleri olarak asgari üç, azami altı yarı yıllık bir programdır.¹⁵ Bu programda şu dersler okutulmaktadır (bkz. Ek. 4):

Birinci yarıyıl dersleri: Günümüz Fıkıh Problemleri –I, İslam Hukuk Ekolleri, İslam İktisadına Giriş –I, Miras Hukuku –I, Mukayeseli İslam Hukuku –I, Uzmanlık Alan Dersi, Seminer, Ahkam Ayetleri –I, İdare Hukuku –I, İslam Hukuk Usulü –I.

İkinci yarıyıl dersleri: Ahkam Ayetleri –II, Günümüz Fıkıh Problemleri-II, İdare Hukuku –II, İslam Hukuk Usulü –II, İslam İktisadına Giriş –II, Miras Hukuku –II, Mukayeseli İslam Hukuku –II, Oryantalistlerin İslam Hukukuna Yaklaşımları.

Doktora programı ders ve tez dönemleri olarak yüksek lisans derecesi ile kabul edilenler için, asgari altı yarıyıl, azami on iki yarıyılık bir programdır.¹⁶ Doktora programında okutulan dersler şunlardır:

¹³ http://obs.dicle.edu.tr/oibs/bologna/ders_ayrinti.aspx?curCourse=82872&lang=tr&infopage=DICLEBOLOGNA, Erişim Tarihi 16 Eylül 2014.

¹⁴ http://obs.dicle.edu.tr/oibs/bologna/program_bologna_info.aspx, Erişim Tarihi 15 Eylül 2014.

¹⁵ Süre madde 13. <http://www.dicle.edu.tr/sosyal-bilimleri-enstitusu-yonetmelik>, 16 Eylül 2014.

¹⁶ süre Madde 22. <http://www.dicle.edu.tr/sosyal-bilimleri-enstitusu-yonetmelik>, 16 Eylül 2014.

Birinci yarıyıl dersleri: Ahkâm Ayetleri, Aile hukuku, Fıkıh metinleri I, Günümüz Fıkıh Problemleri I, Hukuk mantığı I, İdare Hukuku, Miras hukuku I, İslam Hukuk Felsefesi, İslam hukuk usulü I.(bkz. Ek.4):

İkinci yarıyıl dersleri: Fıkıh metinleri II, Günümüz Fıkıh Problemleri II, Hukuk Mantığı II, İslam Ceza Hukuku, İslam hukuk usulü II, İslam Hukukunda Kanunlaştırma Hareketleri, Miras hukuku II, Muamelat hukuku (bkz. Ek.4):

Sonuç olarak lisansüstünde derslerin lisansa göre daha derinlemesine ve çalışma alanı itibariyle daha dikey seçildiği görülmektedir. Bu durum hedefinde uzman yetiştirme olan lisansüstü programlarının gereğidir. Ancak bazı derslerin hem lisansta hem de lisans üstünde en azından isim olarak değişmediğini görüyoruz. Örneğin İslam Hukuk Usulü (I-II), İslam İdare Hukuku (I-II), Günümüz Fıkıh Problemleri bunlardandır. Bazılarının ise sadece yüksek lisans ve doktora isimler aynıdır. Ahkâm ayetleri (I-II), Miras Hukuku (I-II) bu derslerdendir. Ancak isimlerin değişmemesi aynı konuların farklı seviyelere rağmen tekrarlandığı anlamına gelmemektedir. Seçilen derslerde bireyi, aileyi ve toplumu ilgilendiren konuların aynı zamanda geleneği ve modern çalışmaları da kapsayan geniş bir yelpazenin göz önünde bulundurulduğu ders isimlerinden anlaşılmaktadır. Lisansüstü derslerinin belirlenmesinde özellikle İslam Hukuku'nun Türkiye'de uygulanmayan bir hukuk oluşu da etkili olmaktadır. Şöyle ki dersler ya tamamen akademik (Hukuk Mantığı, İslam Hukuk Felsefesi, İslam İdare Hukuku, Oryantalistlerin İslam Hukukuna yaklaşımları gibi) amaçlı ya da laik bir sistemde inananların karşılaştıkları sorunları İslam Hukukuna göre çözmeye dönüktür (Muamelat Hukuku, Miras Hukuku, Günümüz Fıkıh Problemleri gibi).

Ancak İslam Hukuk eğitimi açısından bakıldığında öğrencinin lisansta seçmeli olarak ders almaması veya dışardan takviye ile öğrencinin kendini geliştirmemesi durumunda lisansüstünde okutulan birçok ders kendisi için yeni bir ders olacaktır. Uzmanlık çalışmalarının yapıldığı lisansüstü çalışmalarında öğrencinin yeni şeyler öğrenmesi önemlidir. Ancak uzmanlaşması gereken konularda birçok bilgiyi yeni yeni öğrenmesi uzmanlaşma adına sıkıntı doğuracaktır. Dolayısıyla İslam Hukuk dersleri lisans ve lisansüstünde birbirini tamamlayan ve bir süreçte eksik bırakılan hususların diğer süreçte giderildiği bir aşamanın takip edilmesi halinde program, daha yararlı olacaktır.

ÜRDÜN'DE FIKIH EĞİTİMİ
(CAMİATÜ'L-ÜRDÜNİYYE KÜLLİYETİ'Ş-ŞERİ'A PROGRAMI
ÇERÇEVESİNDE)

1. Lisans Eğitiminde Genel Olarak Fıkıh

1.1. Lisans Eğitiminde Fıkıh Bölümü

Ürdün'ün başkenti Amman'da bulunan ve 1962 yılında kurulmuş olan Ürdün Üniversitesi yaklaşık otuz sekiz bin öğrencisi olup lisans düzeyinde altmış üç program, lisans üstünde otuz

doktora, seksen bir master olmak üzere yüz otuz lisansüstü program uygulamaktadır.¹⁷ Külliyyetü’ş-Şeri’a ise Amman’da 1964 senesinde kurulmuştur. Dört bölümden oluşmaktadır: “Usulü’d-Din, el-Fıkıh ve Usuluhü, el-Mesârifü’l-İslamiyye ve Dirâsatü’l-İslâm fi ‘Alemin’l-Muâsıra”.¹⁸ Külliyyetü’ş-Şeri’a kaydolan öğrenciler bu programlardan birine kaydolmaktadırlar. Bu programların her birinin kendine ait hedef ve programları bulunmaktadır. Her programın zorunlu ve seçmeli dersleri olmakla beraber üniversite ve fakültenin zorunlu derslerini de ihtiva etmektedir. Bölüm öğrencileri üniversite öğrencileriyle ve fakülte öğrencileriyle zorunlu ortak dersler almaktadırlar.¹⁹ Bu bölümler içerisinde Mesârifü’l-İslamiyye bölümü furu fıkıhın ilgilendiği alan olmasına rağmen ondan ayrı müstakil bir bölüm olarak kurulmuştur. Söz konusu bölüm bir yandan kendi öğretim üyeleri ile üniversitenin ilgili diğer fakültelerdeki öğretim üyelerinden yararlanarak disiplinler arası bir program uygulamaktadır.²⁰ Bu programda okuyan öğrenciler bazı dersler için külliyyetü’l-‘Amal fakültesine gidip oradaki öğrencilerle beraber aynı dersi görmekte-dirler.²¹

Külliyyetü’ş-Şeri’adan mezun olan öğrenciler evkaf bakanlığında imam hatip, talim ve terbiye bakanlığında öğretmen ve kâdî’-Kudât dairesinde Kâdî veya kâdî yardımcısı olarak çalışma olanaklarına sahiptirler.²² Ancak söz konusu alanlara Mesârifü’l-İslâm bölümü mezunlarının ataması yapılmamaktadır. Bu bölüm mezunları daha çok bankacılık sektörlerinde çalışmaktadırlar (Muhammed, Kişisel Görüşme, Temmuz, 2014).

Külliyyetü’ş-Şeri’anın belirlenen hedefleri şöyle ifade edilmiştir²³:

1. Geçmiş ve gelecek arasını buluşturan, Şer’î maksatlara, genel kaideler ve dinin değişmezlerine uygun şer’î eğitim vermek
2. Şer’î ilimler alanında ilmi seviyeyi artırma
3. İslam’ın hakikatlarını açıklama, İslam’a yöneltilen şüpheleri giderme ve İslam’ın gayesini açıklayıcı tarzda davette bulunma
4. Yerel, bölgesel ve İslam camiasına, güvenle, ihlasla İslam’ın yüce mesajını taşıyabilecek insan unsurunu hazırlayarak hizmet etmek
5. Ümmeti İslâm’ı güzel kültür ve medeniyetine ulaştırma
6. Güzel ahlakın ve önemli değerlerin yeşertilmesi
7. Eğitim öğretimde İslam’ın genel maksatlarını idrak etmiş öğretmen nesli yetiştirmek
8. Şer’î mahkemeler ve Kazayı şer’îlerde işin üstesinden gelecek yeterlilikte elemanlar yetiştirmek

¹⁷ <http://www.ju.edu.jo/ar/arabic/Pages/AboutUJ.aspx>, Erişim Tarihi 16 Eylül 2014.

¹⁸ <http://sharia.ju.edu.jo/ar/arabic/Lists/FacultyAbstract/FacultyAbstract.aspx#>, Erişim Tarihi 16 Eylül 2014.

¹⁹ Prof. Dr. Muhammed Ahmed el-Hatîb (Fakülte Dekanı), Kişisel Görüşme, Temmuz, 2014.

²⁰ Yrd. Doç. Dr. Hiyâm ez-Zeydaniyyin (Mesârifü’l-İslâm bölümü başkanı), Kişisel Görüşme, Temmuz, 2014.

²¹ Muhammed Beşir KARDAŞ (Mesârifü’l-İslâm bölümünde okuyan Türk öğrenci), kişisel görüşme, Eylül, 2014.

²² Dr. İmad Abdü’l-Hafız ez-Ziyadât (Fıkıh bölümü başkanı), Kişisel Görüşme, Temmuz, 2014.

²³ <http://sharia.ju.edu.jo/ar/arabic/ForFlashUsing/OurStrategiesHTML.aspx> erişim tarihi, 18 Eylül 2014.

9. İslâm mesajını yayacak, ilkelerini açıklayacak ve hükümlerini belirtecek vaiz, hatip ve davetçiler yetiştirmek

10. Ümmetin İslamî kimliğini koruma ve onun kültürünü savunma

Yukarıdaki hedefler bağlamında toplumun ihtiyaç duyduğu görevlilerin yetiştirilmesi, inanılan dinin önce anlaşılması ve sonra anlatılmasının genel olarak hedeflendiğini söylenebilir. Toplumda ihtiyaç duyulan meslekleri icra edebilecek yeterlilikte mezunlar vermek amaçlanmıştır. Bunun yanında akademik faaliyetin ötesinde dinî bir sorumlulukla hareket edildiği de görülmektedir.

1.2. Fıkıh Bölümünün Hedefleri

Fıkıh bölümünün kendisine has hedeflerini bulamadık. Ancak fıkıh bölümünün vizyon ve misyonu şu şekilde belirtilmiştir.²⁴

Vizyonu: fıkıh alanında yeterliliği olan bir nesil yetiştirmek, öğrencilerin fıkıh melekelerini geliştirmek.

Misyon: aile ilişkileri, mali muameleler ve ibadet alanında şer‘î ameli hükümleri izah etmek, güncel problemler ve olaylar hakkında Şer‘î hükmü araştırmak, uzmanlık alanında fıkhi mezhep ve görüşleri karşılaştırmak, Ürdün Ahvali şahsiyesine uygun olarak ahvali şahsiyeye dair özel hükümleri beyan etmek, mescid ve camilerde ve şer‘î mahkemelerde (stajını tamamladıktan sonra) iyiliği emretme kötülükten sakındırma ilkesini yerine getirecek Hatip, davetçi ve öğretmenler yetiştirmek.

Vizyon ile misyon aynı zamanda fıkıhın neden bağımsız bir bölüm olarak kurulduğu bilgisini de vermektedir. Fıkıh bölümünden mezun olacakların ilerde toplum hayatında üstlenecekleri görevleri hakkıyla ifa edebilmelerinin hedeflendiğini belirtebiliriz. Bu görevler öğretmenlik, imamlık, Şer‘î mahkemelerde hakimlik ve avukatlık, müftülük, irşad (vaaz, davetçi) gibi görevlerdir. Dolayısıyla mezun olan öğrencinin bu görev alanlarında toplumun sosyal (aile, kabile) ve ticari alanlarda karşılaşabileceği sorunların üstesinden gelebilecek bir yeterliliğe sahip olması amaçlanmaktadır.

1.3. Fıkıh Bölümünün Dersleri

Lisans eğitimi içerisinde fıkıh bölümü vizyon ile misyonu olan, kendine özgü bir programı olan ayrı bir bölümdür. Bu bölüme kayıt yaptıran öğrenciler üniversite ve fakültenin ortak derslerinin yanında fıkıh bölümüne ait dersler alabilmektedirler. Fıkıh bölümü de uzmanlık alanına göre “ el-ibâdât, el-mu‘âmelât, es-Siyâsetü’ş-Şerî‘a, el-Ahvâlü’ş-Şerî‘a, el-fıkhü’l-‘am, usûlü’l-fıkıh” şeklinde altı alanda eğitim vermektedir.

Fıkıh bölümünde okuyan öğrencinin aynı zamanda fakülte ve üniversitenin ortak derslerini alması gerektiğini belirtmiştik. Bölümde okutulan zorunlu ve seçmeli derslerde islamî

²⁴ <http://sharia.ju.edu.jo/ar/arabic/Departments/DeptStrategy.aspx?>, erişim tarihi, 18 Eylül 2014.

ilimlerin diğer alanlarıyla da alakalı dersler bulunmaktadır. Biz ise fıkıh bölümünde okutulan zorunlu ve seçmeli derslerden sadece fıkıh ile alakalı dersleri isimleriyle vermeye yetineceğiz.

Fıkıh bölümündeki altmış altı saatlik zorunlu derslerden fıkıhla alakalı olanlar şunlardır: Mesâdirü'l-ahkâm fî usûlü'l-fıkıh, Fikhü'l-eyman ve'nuzûr ve'l-hazr ve'l-ibahâ, Fikhü'l-Mu'avadâ ve'l-Müşârekât, Nizâmü'l-Hüküm fî'l-İslâm, Fikhü'l-ahvâli'sh-shahiyye (I-II), el-Hükmü'sher'î ve'd-delâlât, fikhü't-tevsîk ve't-teberrü'ât, Fikhü'l-kânunî'l-medenî el-Ürdünî, el-'Alakâtü'd-düveliyye fî'l-İslâm, Fikhü'l-'ukûbât, Mu'amelât mâliyyemüasıra, fikhü'l-kadâi ve Turuku'l-İsbât, el-Kavâ'idi'l-Fikhiyye, el-Fikhü'l-Mukârin, Menâhicü'l-bahsfî'l-fikhi ve usulihî, el-İctihadu ve't-taklîd ve't-tearüz ve't-tercih.(bkz. Ek.5)

Fıkıh bölümündeki seçmeli derslerden fıkıhla alakalı olanlar şunlardır: Kadayâmüsteciddetü'nî'l-ibadât, en-Nazariyyâtü'l-fikhiyye, el-Madhel ilâ usulî'l-fikhi'l-islamî, Fikhü'l-kitâbve's-sünne, el-İktisâdü'l-İslamî, Tarihü'l-kadâ fî'l-İslamî, Uslû'l-muhâkemâtiye't-tatbikâti'l-kadâiyye, Tahricu'l-furu' ala'l-usûl, Madhel ilâ'l-kânûn.(bkz. Ek.5)

Fakültenin otuz saatlik zorunlu derslerden fıkıhla alakalı olanlar şunlardır: Fikhü't-tehâreti ve's-selâtiye's-siyâmi, Fikhü'z-Zekâti, el-Medhâl ilâ'l-fikhi'l-İslâmî (bkz. Ek.5)

Fıkıh dersleri toplamda üçü fakültenin zorunlu dersleri, sekizi bölümün seçmeli dersleri on yedisi ise bölümün zorunlu dersleri olmak üzere toplamda yirmi sekiz derstir.(bkz. Ek.5) Her bir dersin üç saatlik kredisi düşünüldüğünde toplamda fıkıh derslerine ait seksen dört saatlik kredi bulunmaktadır. Ancak öğrenci toplamı yirmi dört olan seçmeli derslerin sadece dokuz saatini alabileceğinden mezun olduğunda toplamda fıkıh derslerine ait altmış saatlik kredi ile mezun olmaktadır.

Dersler incelendiğinde altı alan olarak belirlenmiş fıkıhın tüm alanlarına göre derslerin konulduğunu görmekteyiz. Konulan dersler hem kredi sayısının fazla olması hem de bölümün bağımsız bir bölüm olmasının getirdiği avantaj ile dersler dikey, detaylı ve sınırları belirlenmiş konular şeklinde işlenmektedir. Örneğin zekat ve hac dersleri için üç saatlik bir ders, abdest-namaz-oruç için üç saatlik bir ders belirlenmiştir. Bu şekilde çerçevesi sınırlandırılmış derslerin daha faydalı olduğu aşikârdır. Diğer yandan fıkıhın hayatın her alanını kuşatma özelliğine uygun olarak hayatın tüm alanlarını kapsayan fıkıhla alakalı derslerin konulduğunu görebiliyoruz.

Ürdün'ün Ahvalî şahsiye kanununun fıkıha dayanması²⁵ şer'î mahkemelerin olması gibi etkenler fıkıhın, kısmen de olsa uygulama alanı bulmasına olanak tanımıştır. Fıkıhın uygulama alanı bulması onun bağımsız bir bölüm olarak kurulmasına ve mezunlarının ilerde üstlenecekleri görevleri icra edebilecek yeterlilikte olmasını sağlamak amacıyla konuların geniş bir yelpazede ele alınmasına ve detaylandırılmasına sebep olmuştur. Nitekim bu bölüm mezunları, İmam, öğretmen, vaiz, müftü, kadı v.s görevler üstleneceklerdir. Bu görevlerin hakkıyla ifa edilebilmesi fıkıhın bölüm olarak ele alınmasını sağlamıştır.

²⁵ İmad, kişisel görüşme, Temmuz, 2014.

2. Lisansüstü Eğitiminde Genel Olarak Fıkıh

Yüksek lisansa kabul için küliyyâtî'ş-Şeri'a fıkıh bölümünden veya genel olarak şeri'adan (dirâsâtün İslâmiyetün) mezun olma şartı aranmaktadır. Dolayısıyla başka bölümlerden mezun olanların bu alanda akademik çalışma yapma olanağı verilmemektedir. Yüksek lisans programının tezli ve tezsiz olan iki kısmı bulunmaktadır. Dersler açısından bakıldığında tezsizde alınması gereken kredi tezliye göre daha fazladır. Tezsiz programda her biri üç saat olan toplamda sekizi zorunlu-üçü seçmeli on bir ders bulunmaktadır. Tezli de ise ikisi seçmeli derslerden olmak üzere toplamda sekiz ders bulunmaktadır. Dolayısıyla tezsiz de otuz üç kredi ders alınırken tezlide yirmi dört kredi ders alınmaktadır. (Bkz. Ek.6)

Doktora programına öğrenci kabulünde fıkıh ve usûlü alanında veya kadâü'ş-şer'î alanında yüksek lisans yapmış olma şartı bulunmaktadır. Bu program boyunca bir öğrencinin alması gereken dersler on beşi seçmeli derslerden olmak üzere toplamda otuz altı dersten oluşmaktadır. (bkz. Ek.7)

2.1. Lisansüstü Eğitiminin Hedefleri

Lisans üstünün fıkıh programlarına ait hedef veya vizyon ile misyonunu tespit edememekle beraber Dirâsetü'l-'Ülyâ'nın altında lisans üstünün yapılmasından ötürü onun hedefleri içerisinde bizimle ilgili olabilecek olanlar kısaca şunlardır:²⁶

1. Toplumsal sorunların çözümünde öğrencilerin yeteneklerinin desteklenmesi
2. Öğrencilerin konferans, sempozyum gibi ilmi toplantılarda bilimsel araştırmalarda bulunmasına teşvik ederek bilimsel araştırmanın gelişmesine katkıda bulunma
3. Öğrencilerin ahlaki ilkelere ve bilim ahlakına sahip olmalarını sağlama
4. Öğrencileri siyasi, sosyal ve iktisadi gibi hayatın tüm alanlarına katılımına destek olma
5. Öğrencilerin toplumdaki liderlik gerektiren makamlarda görev almalarına yardımcı olması için onların liderlik vasıflarının geliştirilmesini sağlama

Öğrencilerin bilimsel çalışmalarının desteklenmesinin hedeflendiği gibi bilimsel faaliyetlerin pratik hayata yansımalarının da hedeflendiğini görüyoruz. Öğrencinin bir alanda akademik kariyer sahibi olurken çalışmalarıyla toplumsal sorunların çözümüne katkıda bulunması ve süreç sonunda bilgi ve birikimini içinde yaşadığı toplum için kullanması da hedeflemektedir.

2.2. Lisansüstü Programında Fıkıh Dersleri

Tezli Yüksek lisans programda okutulan dersler şunlardır:

²⁶ <http://graduatedstudies.ju.edu.jo/ar/arabic/Lists/Strategy>, erişim tarihi 18Eylül 2014.

Zorunlu olanlar: ed-Delalât, el-Kıyâs, Menâhicü'l-bahs fi'l-fikhi'l-İslâm, el-Cinâyetü ala'n-nefsi fi'l-fikhi'l-İslam, ez-Zevâc ve't-talâk fi'l-fikhi'l-İslam, el-Mu'amelât fi'l-fikhi'l-İslam (bkz Ek.6, II).

Seçmeli olanlar: Makâsidi's-şeri'ati'l-İslâmiyye, Eserü'l-kavâ'idü'l-usûliyyeti fi ihtilâfi'l-Fukehâ, Menâhicü'l-fukehâi fi İstinbâti'l-ahkâm, Kadâyâ fikhiyyetün mu'asiretün, el-kavâ'idü'l-fikhiyye, Turukü'l-isbât fi'l-fikhi'l-İslâm (bkz Ek.6, II).

Doktora programında okutulan dersler (bkz. Ek.7).

Zorunlu olanlar: Nazariyetü'z-zurufü't-târie, Nazâriyetü't-teassüf fi isti'mali'l-hakk, et-Tearüzve't-tercih, eş-Şeriketü fi fikhi'l-İslâm, el-Menâhicü'l-usûliyyeti fi'l-ictihadi bi'r-reyy, es-Siyâsetü's-Şer'iyyetü ve tatbikâtüha, Siyâgü'l-istismâri'l-İslâmiyyeti'l-mu'asira.

Seçmeli olanlar: Nazariyyetü'd-damân, el-İctihâd ve't-Taklid, el-furûk el-usûliyye, el-Mü'ahedât fi'l-fikhi'l-İslâmî, en-Nizâmü'l-mâlî fi'l-İslâm, Nazariyyetü'd-Da'va, et-Tahkim fi şeri'ati'l-İslâmiyye, el-Furûk el-Fikhiyye, en-Nazariyyatü'l-Amme li'l-ukûbât fi'l-fikhi'l-İslâmî, Kadâyâ ictihadiyye Muasira fi'z-zekât. (bkz. Ek.7)

Ürdün Üniversitesi Küliyetü's-Şeri'a bölümünün lisansüstü programlarında okutulan bazı derslerin lisansta okutulan derslerle aynı ismi taşımaktadır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla “el-Kavâ'idü'l-fikhiyye” ve “Menâhicü'l-bahs fi'l-fikhi ve usulihî” dersleri hem lisansta hem de yüksek lisansta aynı ismi taşımaktadırlar. Bunun dışında lisansüstü derslerinin şu özellikleri taşıdığını söyleyebiliriz.

a. Bazı Konular daha derinlemesine incelenmiştir. Örneğin lisansta “el-İctihadu ve't-taklîd ve't-tearüz ve't-tercih”(bkz. Ek.5) dersi doktorada “İctihad ve't-taklîd” ile “Tearüz ve't-tercih” (bkz. Ek.7) şeklinde iki derse ayrılmıştır. Aynı dönem içerisinde iki dersi de takip etme fırsatım oldu. Söz konusu derslerin materyallerinden konunun ele alınışına kadar farklılık bulunmaktadır. Bu farklılıkta seviye ile hoca farklılıklarının etkisi göz ardı edilmemelidir. Yine lisansta “el-Hükmi'sher'î ve'delalât”(bkz. Ek.5) olan ders yüksek lisansta “ed-Delalât” şeklinde daraltılmıştır.

b. Lisansüstü dersleri, birbirinin peşi sıra şeklinde belli bir merhaleyi takip etmektedir. Yine bu aşamada bilginin artık analiz ve değerlendirme düzeyinde ele alındığını görmekteyiz. Lisans üstünde öğrencinin bilgiyi ezberlemesi değil bilgiyi kullanması ve değerlendirmesi gereğine uygun olarak lisansta verilen bilgilerin kullanılıp değerlendirilmek istendiği anlaşılmaktadır. Örneğin lisansta verilen “Nizâmü'l-hüküm fi'l-İslâm” (bkz. Ek.5) dersi doktorada “es-Siyâsetü's-Şer'iyyetü ve tatbikâtüha” (bkz. Ek.7) şeklinde işlenmektedir. Ayrıca doktorada bazı derslerin “nazariye” şeklinde isimlendirilmesi de buna delil olarak gösterilebilir. Örneğin Lisansta “fikhü'l-ukûbât” (bkz. Ek.5) şeklinde olan ders doktorada “en-Nazariyyatü'l-Amme li'l-ukûbât fi'l-fikhi'l-İslâm” (bkz. Ek.7) şeklinde ele alınmaktadır.

Ürdün Üniversitesi Küliyetü's-Şeri'ada lisans ve lisans üstünde fikhin aşamalı olarak işlendiğini söyleyebiliriz. Tikel bilgilerin öğretildiği lisans eğitiminden sonra doktorada öğrenciler artık nazariyeleri ele almakta fikhî tümel olarak incelemektedirler.

DEĞERLENDİRME

İncelemeye aldığımız programları hedefler, İslam Hukukunun fakültelerin yapısı içindeki konumu ve diğer ilimlerle ilişkisi açısından değerlendirebiliriz:

1. Hedefler açısından: Akademik faaliyet ve toplumun ihtiyaç duyduğu mesleklerin eleman ihtiyacının karşılanması gibi benzer hedeflerin yanında farklılıklar da bulunmaktadır. En göze çarpan farklılık, ilahiyat fakültesi ve ilahiyat programının hedeflerinde ön plana çıkan husus, bilginin veya teorinin pratiğe yansımaya yapılan vurgunun cılız kalmasıdır. Bunun aksine Külliyyetü’ş-Şeri’anın ve fıkıh bölümünün hedeflerinde bu vurgu daha belirgindir. Türkiye ve Ürdün ülkelerinde genelde İlahiyat/Şeri’a özelde İslam Hukuk eğitiminden hedeflenenlerin farklı olması ülkelerinin kendine has siyasal ve sosyal koşullarıyla ilişkilidir. Hedeflerin belirlenmesinde etkili bir çok faktör olmakla beraber özellikle İslam Hukuk eğitiminin hedeflerinin farklılaşmasında şunların etkili olduğunu söyleyebiliriz:

a. İslam Hukukunun kanunen uygulanması. Ürdün’de Ahvali şahsiye kanununun şer’î nitelikte olması programların hedeflerinin farklılaşmasında esas etken olduğunu söyleyebiliriz. Fıkıhın kanunen uygulanma şansını bulması diğer bir değişle pratikte karşılığının olmasının hem icra edilecek görevlerin çeşitlenmesine hem de fıkıhın teorik zeminden pratik zemine aktarılmasını sağlayarak fakih yetiştirilmesine zemin hazırlamaktadır. Dolayısıyla Şeri’a sadece fıkıh bilgisinin öğretildiği yer olmaktan çıkıp fakihlerin yetiştirilmek istendiği eğitim kurumuna dönüşmektedir. Bu husus, bölümün vizyonuna “*öğrencilerin fıkıh melekelerini geliştirmek*” şeklinde yansımıştır. Fıkıhın kanunen uygulama alanı bulması hususu, pratik fayda ile görev alanlarının çeşitlenmesi sonuçlarını doğurmaktadır ki bunlar programa da yansımaktadır:

i. **Pratik fayda:** Akademik çalışmaların teorik olduğu, kimi zaman topluma direkt yansıyan bir yönünün olmadığı algısı bulunmaktadır. Ancak her iki programın hedeflerinde de edinilen bilginin toplumla paylaşılması yer almaktadır. Şeri’a da bu daha açık bir şekilde vurgulanmıştır. Dirâsetü’l-Ülyâ da öğrencilerin çalışmalarıyla toplumsal sorunların çözümüne katkıda bulunması ve süreç sonunda bilgi ve birikimini içinde yaşadığı toplum için kullanmasının hedeflenmesi bunun bir göstergesidir.

ii. **Mezunlarının görev alanları bakımından:** Şeri’adan mezun olacakların İlahiyat Fakültesinden farklı olarak özellikle şer’î mahkemelerde hakim veya avukat olarak çalışabilmesi, ifta kurumlarında müftü olması gibi artılar hem hedefleri hem de programın içeriğini etkilemektedir. İlahiyat mezunları sırf ilahiyat mezunu olmaları itibarıyla müftü olamamaktadırlar. Diyanet İşleri Başkanlığı bu alandaki ihtiyacını karşılamak üzere ihtisas adında islamî ilimlerin verildiği ayrı bir eğitim kurumunu inşa etme ihtiyacı hissetmiştir.

b. Dinî duyarlılık bakımından: Bu anlayışın Şeri’anın hem lisans hem de fıkıh bölümünün hedef, vizyon ve misyonuna yansıdığı yoğun bir şekilde hissedilmektedir. Şeri’anın hedefleri içerisinde yer alan özellikle “*İslam alemi, Ümmet, İslam’ın mesajı*” gibi kavramlar bu

hassasiyetin varlığına işarettir. Bu duyarlılık beraberinde bir bütün olarak programı da etkilemektedir.

2. Fakülte programında yer aldıkları konuları açısından: Fıkıh bölümünün Külliyyetü’ş-Şeri’a’da müstakil bir bölüm olarak yer alması İlahiyat Fakültesindeki İslam Hukukuna göre kendisine avantaj sağlamaktadır. Müstakil bir bölüm olması hem ders sayılarının ve saatlerinin fazla olarak belirlenmesine hem de fıkıhın belli bir sistem içerisinde işlenmesine olanak sağlamaktadır.

İlahiyat fakültelerindeki İslam Hukuku dersleri şu halleriyle kendilerine tanınan süre zarfında en iyisini yapmaya çalıştıklarını söyleyebiliriz. Dar bir zamanda İslam Hukukunun tüm alanlarından öğrenciyi esas seviyede de olsa haberdar etmek istenmektedir. Bundan ötürü ilahiyat fakültesi mezunları İslam Hukuku hakkında genel bir bilgiye sahip olarak mezun olmaktadır. İslam Hukukunun bireyin ve İslam toplumunun hayatındaki değeri göz önüne alındığında İlahiyat programında İslam Hukukuna hak ettiği değerin verilmediği kanaatindeyiz. Çoğunluğunu Müslümanların teşkil ettiği Türkiye toplumunun dini sorunlarının çözümünde aktif bireylerin yetişmesi programın tekrardan gözden geçirilmesini zorunlu hale getirmektedir. Bu bağlamda Ürdün’ün ve diğer Arap dünyasının tecrübelerinden faydalanmak amacıyla şeri’a programlarının incelenmesi ve Türkiye şartlarına uygun yeni bir programın oluşturulması gerektiğini düşünüyorum. Bu durumun gerçekleşmesinin zamana ihtiyaç duyduğunu göz önünde bulundurduğumuzda İslam Hukuku açısından şartları en iyi şekilde değerlendirmek adına lisans öncesi eğitim veren kurumlar ile koordineli bir şekilde hareket edilmesi durumunda daha sağlıklı bir sonucun alınacağı kanaatindeyim. İlahiyat Fakültelerindeki İslam Hukuku Anabilim dalları, görmek istedikleri öğrenci profilini gerçekleştirebilmek adına Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olan toplamda sekiz seneden oluşan İmam Hatip okullarının programının oluşumuna katkıda bulunabilirler. Hem ders kitaplarının içeriğinin belirlenmesi hem de ders sayılarının artırılması vb. konularda bakanlığa tavsiyelerde bulunabilirler.

3. İslam hukukunun diğer bölümlerle ilişkisi açısından: İlimlerin akli, nakli ilimler ve hem akli hem de nakli ilimler şeklinde yapılan sınıflandırmada İslam Hukukunun konumuyla alakalı tartışmalar bulunmaktadır. Özellikle usul ilminin kelam, mantık, dil ile sıkı bir ilişkisi bulunmaktadır. Nitekim usul literatürü tasnif edilirken mütekellimin ve fukeha metodu şeklinde ayrışması bu ilişkiyi açıklamak üzere yapılmıştır. Gazzâlî, usul ilminde kelama çokça yer verilmesini gereksiz bulmasına rağmen, alışkanlığı bozmamak adına aynı geleneği devam ettirmek durumunda kaldığını belirtmiştir.²⁷ Fıkıh ve usulunün hem nakli hem de akli ilimler ile ilişkide olması ve bu ilimlerin klasik usul eserlerinde bolca işlenmesi bu ilimlerin de öğrenilmesini zorunlu kılmaktadır. Söz konusu ilimlerden bî haber öğrenci ve araştırmacının Gazzâlî’nin el-Mustasfâ’sını veya Bakıllânî’nin et-Takribve’l-irşâd’ı gibi klasik eserleri okuyup

²⁷ Gazzâlî, Hüccetü’l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed et-Tûsî, el-Mustasfâ, tahkik: Muhammed Abdüsselam Abdü’ş-şâfi, Beyrut:Darü’l-kütübi’l-ilmiyye, 1993, 9-10.

anlaması güçleşir. İslam Hukukunun klasik ilimlerle olduğu gibi kaynağı itibariyle dinden beslenmeyen ilimlerle de ilişkisi bulunmaktadır. Usul ilminin felsefe, sosyoloji ve psikoloji gibi ilimlerle ilişkisi de incelenmekte ve bu konuda “İslam Hukuk sosyolojisi”, “İslam Hukuk Felsefesi” gibi yeni alanlar oluştuğunu görmekteyiz. Özellikle birey ve toplumun dini anlamdaki sorunlarının İslam’daki tek çözüm mekanizması olan içtihadı kullanan İslam Hukukçularının bu işlevi yerine getirebilmesi için hem bireyi hem de içinde yaşadığı toplumu iyice anlaması gerekmektedir. Bu anlamda her iki programda İslam Hukuku’nun diğer ilimlerle ilişkisini göz önünde bulundurup bu ihtiyacı karşılayacak dersler konduğunu görmekteyiz. Ancak İslam Hukukunun belirttiğimiz ilimlerle ilişkisi açısından Dicle İlahiyatın programının daha başarılı olduğunu söyleyebiliriz. İlahiyatın programında hem İslami ilimlere (kelam-hadis-tefsir-kuran-tasavuf) hem de diğer ilimlere (mantık-felsefe-sosyoloji-psikoloji-mezhepler tarihi v.s) yeterince yer verdiğini görüyoruz. Bu dersler öğrencinin tercihine bırakılmadan zorunlu dersler olarak belirlenmiştir. Şeri’anın programında ise felsefe ve psikoloji ile ilgili ne zorunlu ne de seçmeli dersler arasında konulmuş bir ders göremediğimiz gibi mantık ve sosyolojiye ait dersler de öğrencinin tercihine bırakılmıştır. Ürdün gibi kısmen de olsa alan itibariyle uygulama şansı bulan fıkıhın toplumun hayatında daha etkili olması ve etkin çözümler üretebilmesi bireyin psikolojisi ve toplumun sosyolojisinin iyi tahliline bağlıdır. Nitekim fıkıh, toplumun sorunlarına İslamî zeminde çözüm üretirken kullanacağı içtihadın çözüme katkısı müçtehidin içinde yaşadığı asrı ve toplumu iyi bilmesine bağlıdır. Öyle ki İbn Âbidîn fetva verecek olan müftünün zamanın örfünü ve halkının durumunu bilmesi gerektiğini belirtmiştir.²⁸ Bu bağlamda Ürdün, Türkiye’nin tecrübelerinden faydalanabilir.

Son olarak şunu vurgulamak isterim: Program içerisinde İslam Hukukuna ait ders sayı ve saatlerinin artırılması tek başına bu gün bölgemizin içerisinde yaşadığı sorunları çözmeye yeterli olmayacaktır. Programın aynı zamanda tebliğimizin başında belirttiğimiz gibi dinin üç sac ayağı olan kelam, fıkıh ve tasavvufla alakalı hususlarının bir bütün olarak ele alınıp programlarda kendilerine yer bulması gerekmektedir. Bu yapılırken de gelenek tecrübesinin anlaşılıp işlenmesi ayrıca önem arz etmektedir. Kanaatimce bu başarıldığında bölge olarak boğuştuğumuz sorunların çözümüne din eğitimi ve öğretimi açısından bir nebze olsun katkıda bulunmuş olacağız.

²⁸ İbn Âbidîn, Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdulaziz b. Ahmed b. Abdurrahîm el-Hüseynî ed-Dimeşkî, Şerhu ‘ukûdiResmi’l-Müfti, ikinci baskı, Merkezutev‘iyyeti’l-fikhi’l-İslâmî, Hindistan: Haydarâbâd, 2000, 45-46.

Kaynakça

Gazzâlî, Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed et-Tûsî, el-Mustasfâ, tahkik: Muhammed Abdüsselam Abdü's-şâfi, Beyrut:Darü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1993.

<http://graduatedstudies.ju.edu.jo/ar/arabic/Lists/Strategy>, erişim tarihi 18Eylül 2014.

http://obs.dicle.edu.tr/oibs/bologna/amaclar_hedefler.aspx, erişim tarihi 15 Eylül 2014.

http://obs.dicle.edu.tr/oibs/bologna/ders_ayrinti.aspx?curCourse=82844&lang=tr&infopage=D
ICLEBOLOGNA Erişim Tarihi 16 Eylül 2014.

http://obs.dicle.edu.tr/oibs/bologna/ders_ayrinti.aspx?curCourse=82872&lang=tr&infopage=D
ICLEBOLOGNA, Erişim Tarihi 16 Eylül 2014.

<http://obs.dicle.edu.tr/oibs/bologna/dersler.aspx> Erişim tarihi 16 Eylül 2014.

http://obs.dicle.edu.tr/oibs/bologna/dyn_page.aspx, erişim tarihi 15 Eylül 2014.

http://obs.dicle.edu.tr/oibs/bologna/fakulte_bologna.aspx?curFakKod=16, erişim tarihi 15 Eylül 2014.

http://obs.dicle.edu.tr/oibs/bologna/istihdam_olanaklari.aspx , erişim Tarihi 15 Eylül 2014.

http://obs.dicle.edu.tr/oibs/bologna/program_bologna_info.aspx, erişim tarihi 15 Eylül 2014.

http://obs.dicle.edu.tr/oibs/bologna/program_profili.aspx, erişim tarihi 15 Eylül 2014.

<http://sharia.ju.edu.jo/ar/arabic/Departments/DeptStrategy.aspx?>, erişim tarihi, 18 Eylül 2014.

<http://sharia.ju.edu.jo/ar/arabic/ForFlashUsing/OurStrategiesHTML.aspx> erişim tarihi, 18 Eylül 2014.

<http://sharia.ju.edu.jo/ar/arabic/Lists/FacultyAbstract/FacultyAbstract.aspx#>, Erişim Tarihi 16 Eylül 2014.

<http://www.dicle.edu.tr/sosyal-bilimleri-enstitusu-yonetmelik>, 16 Eylül 2014.

<http://www.ju.edu.jo/ar/arabic/Pages/AboutUJ.aspx>, Erişim Tarihi 16 Eylül 2014.

İbn Âbidîn, Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdulaziz b. Ahmed b. Abdurrahîm el-Hüseynî ed-Dımeşkî, Şerhu 'ukûdiResmî'l-Müfti, ikinci baskı, Merkezutev'ıyyeti'l-fıkhî'l-İslâmî, Hindistan: Haydarâbâd, 2000.

Muhammed, Ali Cuma, , Fıkıh Usûlü ve İslam Felsefesiyle İlişkisi, (Çev. Hasan Özer) İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, sy.11, 2008.

Şimşek, Murat, "İlimler Tasnifi açısından Fıkıh ve Usûlü", Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesinin İlmi Mecmuası, no: 19, Bakü, 2013.

Yılmaz, Hüseyin, Yaygın Din Eğitim Kurumları ve toplumsal Barış, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, cild V, Sayı II, Sivas, 2001.

Kişisel Görüşme

Dr. İmad Abdü'l-Hafız ez-Ziyadât (Ürdün Üniversitesi Şeriat Fakültesi Fıkıh ve usulu bölümü başkanı), Kişisel Görüşme, Temmuz, 2014.

Hiyâm ez-Zeydaniyyin (Ürdün Üniversitesi Şeriat Fakültesi Mesârifü'l-İslâm bölümü başkanı), Kişisel Görüşme Temmuz, 2014.

İHYA ULUSLARARASI İSLAM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
CİLT: 2; SAYI:2 (2016)

Muhammed Beşir KARDAŞ (Ürdün Üniversitesi Şeriat Fakültesi Mesârifü'l-İslâm bölümünde okuyan Türk öğrenci), Kişisel Görüşme Eylül, 2014.

Prof. Dr. Muhammed Ahmed el-Hatîb (Ürdün Üniversitesi Şeriat Fakülte Dekanı), Kişisel Görüşme Temmuz, 2014.

Yusuf Taravne (et-Terbiyetü'l-İslâmî dersinin öğretmeni), kişisel görüşme Eylül, 2014

İHYA ULUSLARARASI İSLAM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
CİLT: 2; SAYI:2 (2016)

EKLER

Ek: 1 (bkz. <http://obs.dicle.edu.tr/oibs/bologna/dersler.aspx> Erişim tarihi 16 Eylül 2014)

DICLE ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ
İLÂHİYAT BÖLÜMÜ LİSANS PROGRAMI MÜFREDATI
(2014-2015 EĞİTİM-ÖĞRETİM YILI, BOLOGNA UYUMLU)

1. SINIF

I. YARIYIL (1. SINIF / GÜZ)						
No.	O. Kod	D. Kodu	Dersin Adı	T	U	AKTS
1	1014	İLH151	Hadis Tarihi ve Usulü	4	0	4
2	1015	İLH153	İslam İnanç Esasları	2	0	2
3	1017	İLH157	Osmanlı Türkçesi	2	0	2
4	1018	İLH159	Siyer	2	0	2
5	1019	İLH161	Tefsir Tarihi ve Usulü	4	0	4
6	1020	İLH163	Türk Din Musikisi (Nazariyat)	2	0	2
7	1021	ATA171	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi	2	0	2
8	1022	TRD171	Türk Dili	2	0	2
9	1023	YDL171	Yabancı Dil	2	0	2
10	1024	İLH165	Kuran Okuma ve Tecvid-I	2	0	2
11			Arapça-I	2	0	2
TOPLAM Kredi Saati ve AKTS'si				26	0	26

II. YARIYIL (1. SINIF / BAHAR)						
No.	O. Kod	D. Kodu	Dersin Adı	T	U	AKTS
1	1512	İLH152	Hadis-I	4	0	4
2	1513	İLH154	İslam İbadet Esasları	2	0	2
3	1514	İLH156	İslam Tarihi-I	4	0	4
4	1515	İLH158	Kuran Okuma ve Tecvid-II	2	0	2
5	1516	İLH160	Tefsir -I	4	0	4
6	1517	İLH162	Türk İslam Sanatları Tarihi	2	0	2
7	1518	ATA172	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi	2	0	2
8	1519	TRD172	Türk Dili	2	0	2
9	1520	YDL172	Yabancı Dil	2	0	2
10			Arapça-II	2	0	2
TOPLAM Kredi Saati ve AKTS'si				26	0	26

2. SINIF

III. YARIYIL (2. SINIF / GÜZ)						
No.	O. Kod	D. Kodu	Dersin Adı	T	U	AKTS
1	2010	İLH251	Arapça-III	2	0	2
2	2011	İLH253	Din Eğitimi	2	0	2
3	2013	İLH257	Hadis-II	4	0	4
4	2014	İLH259	İslam Hukukuna Giriş	2	0	2
5	2015	İLH261	İslam Hukuk Usulü-I	2	0	2
6	2016	İLH263	İslam Tarihi-II	2	0	2
7	2017	İLH265	Kuran Okuma ve Tecvid-III	2	0	2
8	2018	İLH267	Mantık	2	0	2
9	2019	İLH269	Tefsir-II	4	0	4
10	2020	İLH271	Türk İslam Edebiyatı	2	0	2
TOPLAM Kredi Saati ve AKTS'si				24	0	24

IV. YARIYIL (2. SINIF / BAHAR)						
No.	O. Kod	D. Kodu	Dersin Adı	T	U	AKTS
1	2510	İLH252	Arapça-IV	2	0	2
2	2512	İLH256	Felsefe Tarihi-I	2	0	2
3	2513	İLH258	İslam Hukuk Usulü-II	2	0	2
4	2514	İLH260	İslam Medeniyeti Tarihi	2	0	2
5	2515	İLH262	Kelam Tarihi	4	0	4
6	2516	İLH264	Kuran Okuma ve Tecvid-IV	2	0	2
7	2517	İLH266	Tasavvuf-I	2	0	2
8	2518	İLH268	Din Sosyolojisi-I	2	0	2
9	2519	İLH270	Din Psikolojisi	3	0	3
TOPLAM Kredi Saati ve AKTS'si				21	0	21

3. SINIF

V. YARIYIL (3. SINIF / GÜZ)						
No.	O. Kod	D. Kodu	Dersin Adı	T	U	AKTS
1	3024	İLH351	İslam Hukuku-I	4	0	4
2	3025	İLH353	İslam Mezhepler Tarihi-I	2	0	2
3	3026	İLH355	Sistemik Kelam -I	4	0	4
4	3027	İLH357	Tasavvuf-II	2	0	2
5	3033	İLH369	Kuran Okuma ve Tecvid-V	2	0	2
6	3034	İLH371	İslam Felsefe Tarihi-I	2	0	2
7		İLHxxx	Seçmeli (1)	2	0	2
8		İLHxxx	Seçmeli (2)	2	0	2
9		İLHxxx	Seçmeli (3)	2	0	2
TOPLAM Kredi Saati ve AKTS'si				22	0	22

VI. YARIYIL (3. SINIF / BAHAR)						
No.	O. Kod	D. Kodu	Dersin Adı	T	U	AKTS
1	3524	İLH352	İslam Hukuku-II	4	0	4
2	3525	İLH354	Sistemik Kelam-II	2	0	2
3	3526	İLH356	İslam Felsefe Tarihi-II	2	0	2
4	3527	İLH358	Dinler Tarihi-I	2	0	2
5	3528	İLH360	İslam Mezhepler Tarihi-II	2	0	2
6	3538	İLH380	Kuran Okuma ve Tecvid-VI	2	0	2
7		İLHxxx	Seçmeli (1)	2	0	2
8		İLHxxx	Seçmeli (2)	2	0	2
9		İLHxxx	Seçmeli (3)	2	0	2
TOPLAM Kredi Saati ve AKTS'si				20	0	20

4. SINIF

VII. YARIYIL (4. SINIF / GÜZ)						
No.	O. Kod	D. Kodu	Dersin Adı	T	U	AKTS
1	4029	İLH453	İslam Ahlak Esasları ve Felsefesi	2	0	2
2	4030	İLH455	Dinler Tarihi-II	2	0	2
3	4031	İLH457	Din Hizmetlerinde Rehberlik ve İletişim	2	0	2
4	4037	İLH469	Din Sosyolojisi-II	2	0	2
5	4038	İLH471	Kuran Okuma ve Tecvid-VII	2	0	2
6	4039	İLH473	Felsefe Tarihi-II	2	0	2
7		İLHxxx	Seçmeli (1)	2	0	2
8		İLHxxx	Seçmeli (2)	2	0	2
9		İLHxxx	Seçmeli (3)	2	0	2
TOPLAM Kredi Saati ve AKTS'si				18	0	18

VIII. YARIYIL (4. SINIF / BAHAR)						
No.	O. Kod	D. Kodu	Dersin Adı	T	U	AKTS
1	4529	İLH452	Din Felsefesi	3	0	3
2	4530	İLH454	Hitabet ve Mesleki Uygulama	2	0	2
3	4537	İLH468	Kuran Okuma ve Tecvid-VIII	2	0	2
4		İLHxxx	Seçmeli (1)	2	0	2
5		İLHxxx	Seçmeli (2)	2	0	2
6		İLHxxx	Seçmeli (3)	2	0	2
7		İLHxxx	Seçmeli (4)	2	0	2
TOPLAM Kredi Saati ve AKTS'si				15	0	15

TOPLAM KREDİ & AKTS	
Toplam Zorunlu Kredi	146
Toplam Seçmeli Kredi	26
Toplam Zorunlu + Seçmeli Kredi	172
Toplam AKTS	240

İHYA ULUSLARARASI İSLAM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
CİLT: 2; SAYI:2 (2016)

Ek: 2 (bkz. <http://obs.dicle.edu.tr/oibs/bologna/dersler.aspx> Erişim tarihi 16 Eylül 2014)

DİCLE ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ
LİSANS PROGRAMI MÜFREDATI SEÇMELİ DERSLER LİSTESİ
Güncelleme: 05.02.2014

3. Sınıf

V. YARIYIL (3. SINIF / GÜZ)		VI. YARIYIL (3. SINIF / BAHAR)	
No.	Dersin Adı	No.	Dersin Adı
1	Ahkâm Âyetleri	1	Ahkâm Hadisleri
2	Bilgisayar	2	Arapça Tasavvufî Metinler
3	Farsça	3	Bilimsel Araştırma Yöntemleri
4	Felsefe Problemleri	4	Dini Gelişim Psikolojisi
5	Fıkhu's-Siyre (Siyer-i Nebinin İslam Hukukuna Etkisi)	5	Farsça Tasavvufî Metinler
6	Günümüz Fıkıh Problemleri	6	Fıkıh Edebiyatı
7	Güzel Kur'an Okuma	7	Hadis ve Sünnette Çağdaş Yorumlar
8	Güzel Yazı Çalışmaları	8	Hadiste Metin Tenkidi Metotları
9	Hadis Tenkidi	9	Hıristiyanlıkta Kutsal Kitap Anlayışı
10	İslam Dünyasında Düşünce Akımları	10	Hüsnü Hat
11	İslam Hukuk Felsefesi	11	İslam Hukuk Sosyolojisi
12	İslam Kurumları Tarihi	12	İslam İdare Hukuku
13	Klasik Şerh Metinleri	13	İslam Sanatları ve Estetiği
14	Kur'an Kelamı	14	İslamda Bilim Tarihi
15	Kur'an Semantiği	15	İslamda Eğitim Tarihi
16	Kur'an Tarihi	16	Kur'an Hükümleri ve Modern Hukuk
17	Modern Dönem İslam Hukuku Çalışmaları	17	Modern Mantık
18	Osmanlı Hukuku	18	Osmanlı Türkçesi
19	Osmanlı Kelamcıları	19	Osmanlıda Ceza Hukuku Uygulamaları
20	Sosyal İlimler Metodolojisi	20	Tarih Felsefesi
21	Tarih Usul ve Tenkidi	21	Tefsir Metinleri
22	Türk Din Musikisi	22	Türk Düşünce Tarihi
23	Yahudilikte Kutsal Kitap Anlayışı	23	Yeni ilmi Kelam

4. Sınıf

VII. YARIYIL (4. SINIF / GÜZ)		VIII. YARIYIL (4. SINIF / BAHAR)	
No.	Dersin Adı	No.	Dersin Adı
1	Alevilik Bektaşilik	1	Ahlak Felsefesi
2	Arap Dili ve Belagati	2	Çağdaş Eğitim Akımları
3	Çağdaş İslam Düşünceleri	3	Çağdaş İslam Akımları
4	Din Felsefesinin Problemleri	4	Çağdaş Tefsir Ekolleri
5	Din ve Değişim	5	Çevre ve Din
6	Dini ve Edebi Metinler	6	Dinler Arası Diyalog
7	Fıkıh Prensipleri	7	Farsça Klasik Metinler
8	Günümüz Felsefe Problemleri	8	Fıkıh Teorileri
9	Günümüz Tasavvuf Akımları	9	Günümüz Felsefi Akımları
10	Halkla İlişkiler	10	Günümüz Kelam Problemleri
11	Hukuka Giriş	11	Hadis Edebiyatı
12	İbadetlerle İlgili Ortaya Çıkan Yeni Sorunlar	12	İbadetlerle İlgili Mesleki Uygulamalar
13	Klasik Hadis Usulü Metinleri	13	İslam Fıkıh Mezhepleri
14	Klasik Kelam Metinleri	14	İslam Hukuku Metinleri
15	Kur'an'a Çağdaş Yaklaşımlar	15	İslam İnsan Hakları ve Demokrasi
16	Mecelle'nin Külli Kaideleri	16	İşlevsel Mantık
17	Mukayeseli Halk İnançları	17	Klasik Mantık Okumaları
18	Mukayeseli İslam Hukuku	18	Konulu Hadis Çalışmaları
19	Seçme Hadis Metinleri	19	Mukayeseli İslam ve Batı Düşüncesi
20	Türkiye'de Dini Akımlar	20	Paleografi-Epigrafi
21	Yabancı Dilde Dini Metinler	21	Tasavvuf Ekolleri
22		22	Türk Cumhuriyetleri Tarihi

İDİB programının 3. yarıyılında sadece "Fıkıh"

İHYA ULUSLARARASI İSLAM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
CİLT: 2; SAYI:2 (2016)

Ek. 3(İDİB için bkz. <http://obs.dicle.edu.tr/oibs/bologna/dersler.aspx>; İlahiyat için bkz. <http://obs.dicle.edu.tr/oibs/bologna/dersler.aspx> Erişim tarihi 16 Eylül 2014)

DICLE ÜNİVERSİTESİ İLAHIYAT FAKÜLTESİ													
İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETMENLİĞİ BÖLÜMÜ LİSANS PROGRAMI MÜFREDATI													
I. YARIYIL (1. SINIF / GÜZ)						II. YARIYIL (1. SINIF / BAHAR)							
D.Kodu	O.Kod	Branşı	Dersin Adı	Haf.Ders Saati			D.Kodu	O.Kod	Branşı	Dersin Adı	Haf.Ders Saati		
				T	U	K					T	U	K
İDİB 101	1009	A	Temel Dini Bilgiler-I	3	0	3	İDİB 102	1510	A	Temel Dini Bilgiler-II	3	0	3
İDİB 103	1011	A	Arapça-I	1	2	2	İDİB 104	1512	A	Arapça-II	1	2	2
İDİB 105	1013	A	Hz. Muhammed'in Hayatı	2	0	2	İDİB 106	1514	A	İslam Tarihi	2	0	2
İDİB 107	1015	A	Kur'an Okuma Bilgi ve Becerisi-I	1	2	2	İDİB 108	1516	GK	Sosyolojiye Giriş	2	0	2
İDİB 109	1017	GK	Psikolojiye Giriş	2	0	2	İDİB 110	1518	GK	Türkçe-II Sözlü Anlatım	2	0	2
İDİB 111	1019	GK	Türkçe I: Yazılı Anlatım	2	0	2	İDİB 112	1520	GK	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi-II	2	0	2
İDİB 113	1021	GK	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi-I	2	0	2	İDİB 114	1522	GK	Yabancı Dil-II	3	0	3
İDİB 115	1023	GK	Yabancı Dil I	3	0	3	İDİB 116	1524	M.B.	Eğitim Psikolojisi	3	0	3
İDİB 117	1025	M.B.	Eğitim Bilimine Giriş	3	0	3	İDİB 118	1526	A	Kur'an Okuma Bilgi ve Becerisi-II	2	0	2
TOPLAM				19	4	21	TOPLAM				20	2	21
III. YARIYIL (2. SINIF / GÜZ)						IV. YARIYIL (2. SINIF / BAHAR)							
D.Kodu	O.Kod	Branşı	Dersin Adı	T	U	K	D.Kodu	O.Kod	Branşı	Dersin Adı	T	U	K
İDİB 201	2021	A	Din Psikolojisi	2	0	2	İDİB 202	2508	A	Tefsir	2	0	2
İDİB 205	2025	A	Arapça-III	1	2	2	İDİB 204	2509	A	Din Sosyolojisi	2	0	2
İDİB 207	2027	GK	Bilgisayar-I	1	2	2	İDİB 206	2510	A	İslam'da Sanat ve Estetik	2	0	2
İDİB 209	2029	M.B.	Öğretim İlike ve Yöntemleri	3	0	3	İDİB 208	2511	A	Arapça-IV	1	2	2
İDİB211		A	Seçmeli-I	2	0	2	İDİB 210	2512	A	İslam Türk Edebiyatı	2	0	2
İDİB213		GK	Seçmeli-I	2	0	2	İDİB 212	2513	GK	Türk Eğitim Tarihi	2	0	2
İDİB 215	2035	A	Hz. Muhammed'in Hadisleri ve Öğretileri	2	0	2	İDİB 214	2514	GK	Bilgisayar-II	1	2	2
İDİB 217	2037	GK	Felsefeye Giriş	2	0	2	İDİB 216	2515	M.B.	Öğretim Tekn. Ve Materyal Tasarımı	2	2	3
İDİB221	2044	A	Kur'an Okuma Bilgi ve Becerisi-III	0	2	1	İDİB 218		A	Seçmeli-II	2	0	2
TOPLAM				15	6	18	İDİB 222	2518	A	Kur'an Okuma Bilgi ve Becerisi-IV	0	2	1
TOPLAM							TOPLAM				16	8	20
V. YARIYIL (3. SINIF / GÜZ)						VI. YARIYIL (3. SINIF / BAHAR)							
D.Kodu	O.Kod	Branşı	Dersin Adı	T	U	K	D.Kodu	O.Kod	Branşı	Dersin Adı	T	U	K
İDİB 301	3013	A	Ahlak Felsefesi	2	0	2	İDİB 302	3510	A	Din Felsefesi	2	0	2
İDİB 305	3015	A	Kelam	2	0	2	İDİB 304	3511	A	Yaşayan Dünya Dinleri	2	0	2
İDİB 307	3016	GK	Medya ve İletişim	2	0	2	İDİB 306	3512	A	Dini Müzik	2	0	2
İDİB 309	3017	M.B.	Ölçme ve Değerlendirme	3	0	3	İDİB 308	3513	A	Mezhepler Tarihi	2	0	2
İDİB 311	3018	M.B.	Sınıf Yönetimi	2	0	2	İDİB 310	3514	GK	Topluma Hizmet Uygulaması	1	2	2
İDİB 313		A	Seçmeli-III	2	0	2	İDİB 312		A	Seçmeli-IV	2	0	2
İDİB 315		M.B.	Seçmeli	2	0	2	İDİB 314	3516	M.B.	Özel Öğretim Yöntemleri-I	2	2	3
İDİB321	3023	A	Kur'an Okuma Bilgi ve Becerisi-V	2	0	2	İDİB 316	3517	GK	Ahlak ve Değerler Eğitimi	2	0	2
TOPLAM				17	0	17	İDİB 318	3522	A	İslam Hukuku	2	0	2
TOPLAM							TOPLAM				17	4	19
VII. YARIYIL (4. SINIF / GÜZ)						VIII. YARIYIL (4. SINIF / BAHAR)							
D.Kodu	O.Kod	Branşı	Dersin Adı	T	U	K	D.Kodu	O.Kod	Branşı	Dersin Adı	T	U	K
İDİB 401	4008	A	Din Eğitimi	2	0	2	İDİB 402	4507	A	Kuran'da Ana Temalar	2	0	2
İDİB 403	4009	A	Özel Öğretim Yöntemleri-II	2	2	3	İDİB 404	4508	A	Kültürler Arası Din Öğretimi	2	0	2
İDİB 405		A	Seçmeli-V	2	0	2	İDİB 406	4509	A	Osmanlı Türkçesi	2	0	2
İDİB 407	4011	GK	Bilimsel Araştırma Yöntemleri	2	0	2	İDİB 408		GK	Seçmeli-II	2	0	2
İDİB 409	4012	M.B.	Okul Deneyimi	1	4	3	İDİB 410	4511	M.B.	Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi	2	0	2
İDİB 411	4013	M.B.	Rehberlik	3	0	3	İDİB 412	4512	M.B.	Öğretmenlik Uygulaması	2	6	5
İDİB 413	4014	M.B.	Özel Eğitim	2	0	2	İDİB 414		A	Seçmeli-VII	2	0	2
TOPLAM				14	6	17	TOPLAM				14	6	17

DERSLERİN ALANLARA GÖRE DAĞILIMI

	Teorik	Uygulama	Kredi	Saat
GENEL TOPLAM	132	36	150	168

A:Alan ve Alan Eğitimi Dersleri, M.B: Öğretmenlik Meslek Bilgisi Dersleri, GK: Genel Kültür Dersleri

İHYA ULUSLARARASI İSLAM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
CİLT: 2; SAYI:2 (2016)

Ek. 4(Yüksek Lisans programı için <http://obs.dicle.edu.tr/oibs/bologna/dersler.aspx> ;Doktora programı için <http://obs.dicle.edu.tr/oibs/bologna/dersler.aspx> Erişim tarihi 16 Eylül 2014)

DİCLE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEMEL İSLAM BİLİMLERİ İSLAM HUKUKU BÖLÜMÜ
YÜKSEK LİSANS

I. YARIYIL (GÜZ)			II. YARIYIL (BAHAR)		
D.Kodu	Dersin Adı	Zorunlu	D.Kodu	Dersin Adı	Haf.Ders
		Seçmeli			Seçmeli
SBE001-1302	Günümüz Fıkıh Problemleri -I	Zorunlu (Z)	SBE001-2301	Ahkam Ayetleri -II	Zorunlu (Z)
SBE001-1304	İslam Hukuk Ekolleri	Zorunlu (Z)	SBE001-2302	Günümüz Fıkıh Problemleri-II	Zorunlu (Z)
SBE001-1306	İslam İktisadına Giriş -I	Zorunlu (Z)	SBE001-2303	İdare Hukuku -II	Zorunlu (Z)
SBE001-1307	Miras Hukuku -I	Zorunlu (Z)	SBE001-2304	İslam Hukuk Usulü -II	Zorunlu (Z)
SBE001-1308	Mukayeseli İslam Hukuku -I	Zorunlu (Z)	SBE001-2305	İslam İktisadına Giriş -II	Zorunlu (Z)
SBE001-2310	Uzmanlık Alan Dersi	Zorunlu (Z)	SBE001-2306	Miras Hukuku -II	Zorunlu (Z)
Seminer	Seminer	Zorunlu (Z)	SBE001-2307	Mukayeseli İslam Hukuku -II	Zorunlu (Z)
SBE001-1301	Ahkam Ayetleri -I	Seçmeli (S)	SBE001-2308	Oryantalistlerin İslam Hukukuna Yaklaşım	Seçmeli (S)
SBE001-1303	İdare Hukuku -I	Seçmeli (S)			
SBE001-1305	İslam Hukuk Usulü -I	Seçmeli (S)			
TOPLAM AKTS		60	TOPLAM AKTS		48
DOKTORA			DOKTORA		
I. YARIYIL (GÜZ)			II. YARIYIL (BAHAR)		
D.Kodu	Dersin Adı		D.Kodu	Dersin Adı	
SBE001-1424	Ahkam Ayetleri	Zorunlu	SBE001-2427	Fıkıh metinleri II	Zorunlu
SBE001-1425	Aile hukuku	Zorunlu	SBE001-2428	Günümüz Fıkıh Problemleri II	Zorunlu
SBE001-1426	Fıkıh metinleri I	Zorunlu	SBE001-2429	Hukuk Mantığı II	Zorunlu
SBE001-1427	Günümüz Fıkıh Problemleri	Zorunlu	SBE001-2430	İslam Ceza Hukuku	Zorunlu
SBE001-1428	Hukuk mantığı I	Zorunlu	SBE001-2431	İslam hukuk usulü II	Zorunlu
SBE001-1429	İdare Hukuku	Zorunlu	SBE001-2432	İslam Hukukunda Kanunlaştırma Hareke	Zorunlu
SBE001-1432	Miras hukuku I	Zorunlu	SBE001-2433	Miras hukuku II	Zorunlu
SBE001-1430	İslam Hukuk Felsefesi	Seçmeli	SBE001-2434	Muamelat hukuku	Zorunlu
SBE001-1431	İslam hukuk usulü I	Seçmeli			

İHYA ULUSLARARASI İSLAM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
CİLT: 2; SAYI:2 (2016)

Ek. 5 Lisans Programı

اسم الطالب:
الرقم الجامعي:

الجامعة الأردنية
كلية الشريعة
خطبة الفقه والاصول

خطة عام (٢٠١٠)
عدد الساعات (١٣٢) ساعة معتمدة

رقم المادة	اسم المادة	عدد الساعات	متطلب سابق	رقم المادة	اسم المادة	عدد الساعات	متطلب سابق
1501100	مهارات الاتصال باللغة العربية	3		0401111	علوم القرآن	3	
1502100	مهارات الاتصال باللغة الإنجليزية	3		0401112	تلاوه وحفظ (١)	3	
2200100	العلوم العسكرية	3		0401121	علوم الحديث	3	
2300100	التربية الوظيفية	3		0431122	تفريخ الاحاديث ودراسة الاسانيد	3	
	متطلبات الجامعة الاختيارية (١٥) ساعة			0431123	المسيرة النبوية	3	
	مادة من كل مجال ولاتزيد عن مائتين في المجال الواحد			0431132	اصول الايمان	3	
	المجال الاول (العلوم الاسانيدية)			0431213	تلاوه وحفظ (٢)	3	
1032100	حقوق الامان	3		0431314	تلاوه وحفظ (٣)	3	
1041100	اللغة القانونية	3		0452111	فقه الطهارة والصلاة والصيام	3	
0401100	اللغة الاسلامية	3		0452212	فقه الزكاة والحج	3	
0402100	نظام الاسلام (انجيز دراسنها)	3		0402151	مدخل الى الفقه الاسلامي	3	
2302102	المضارة الاسانيدية	3		1942102	مهارات حاسوبية للكليات الاسانيدية	3	
1601105	مهارات ادارية	3					
2301100	القانون الاداعي	3					
0807100	مدخل الى علم المكتبات والمعلومات	3					
1132100	الرياضة والصحة	3		0401202	سيرة الفقهاء الراشدين	3	
2001100	التأويل الفني	3		0431223	الهدى النبوي في الاخلاق والادب والرفق	3	
2202103	لغة اجنبية	3		0431234	اصول الدعوة والخطبة	3	
				0401412	مناهج المعسرين	3	
	المجال الثاني (العلوم الاجتماعية والاقتصادية)			0402113	فضائل مستجدة في العبادات	3	
2302104	تاريخ الازن والمصن	3		0402114	النظريات الفقهية	3	
1607100	الاقتصاد الميادي العالمي	3		0402164	المدخل الى اصول الفقه الاسلامي	3	
2308100	مبادئ علم السياسة	3		0402204	التربية في الاسلام	3	
2303100	المنطق والتفكير الناقد	3		0402319	فقه الكتاب والسنة	3	
2305100	مدخل الى علم الاجتماع	3		0402324	الاقتصاد الاسلامي	3	
2307100	مبادئ علم النفس	3		0402434	تاريخ القضاء في الاسلام	3	
2304100	جغرافية الازن	3		0402435	اصول المحامات والتطبيقات القضائية	3	
2601100	الثقافة الازن	3		0402464	تفريخ الفروع على الاموال	3	
2701100	مبادئ العمل الاجتماعي	3		1001111	مدخل الى علم القانون	3	
	المجال الثالث (العلوم والتكنولوجيا والزراعة والصحة)						
0515100	مبادئ في الصحة العامة	3					
0300100	مناهج البحث العلمي	3					
0342100	العلم والمجتمع	3					
0641100	الزراعة المنزلية	3					
0905100	مبادئ في السلامة العامة	3					
0352100	مبادئ الطاقة والتكنولوجيا	3					
0905101	اصناعات زراعية	3					
0603100	مبادئ تغذية الانسان	3					
0305100	علم البيئة	3					
0710100	الاصناف الاولى	3					

İHYA ULUSLARARASI İSLAM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
CİLT: 2; SAYI:2 (2016)

Ek. 6 Yüksek Lisans programı (I)

في الفقه وأصوله
مسار الشامل

ش	2005			رقم الخطة
---	------	--	--	-----------

أولاً: أحكام وشروط عامة

1. تنفق هذه الخطة مع تعليمات برامج الدراسات العليا النافذة.
2. التخصصات التي يمكن قبولها في هذا البرنامج.
- أ. بكالوريوس في الشريعة تخصص الفقه وأصوله (الفقه والتشريع)
- ب. شريعة عام (دراسات إسلامية)

ثانياً: شروط خاصة: لا يوجد.

ثالثاً: الخطة مواد هذه الخطة من (33) ساعة معتمدة موزعة كما يلي:

1- مواد إجبارية (24) ساعة معتمدة كما يلي :-

رقم المادة	اسم المادة	الساعات المعتمدة	م. السابق
0402710	الدلالات	3	-
0402711	القياس	3	-
0402712	مقاصد الشريعة الإسلامية	3	-
0402714	مناهج البحث في الفقه وأصوله	3	-
0402730	قضايا فقهية معاصرة	3	-
0402735	الجناية على النفس في الفقه الإسلامي	3	-
0402736	الزواج والطلاق في الفقه الإسلامي	3	-
0402737	المعاملات في الفقه الإسلامي	3	-

2- مواد اختيارية (9) ساعات معتمدة يتم اختيارها مما يلي :

رقم المادة	اسم المادة	الساعات المعتمدة	م. السابق
0402715	أثر القواعد الأصولية في اختلاف الفقهاء	3	-
0402717	مناهج الفقهاء في استنباط الأحكام	3	-
0402733	القواعد الفقهية	3	-
0402738	فقه القانون المدني الأردني	3	-
0402739	نظرية العقد في الفقه الإسلامي	3	-
0402753	ملوك الإثبات في الفقه الإسلامي	3	-

İHYA ULUSLARARASI İSLAM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
CİLT: 2; SAYI:2 (2016)

Yüksek Lisans programı (II)

الخطة الدراسية لدرجة الماجستير
في (الفقه وأصوله)
(مسار رسالة)

رقم الخطة	2005	ر
-----------	------	---

أولاً: أحكام وشروط عامة

1. تتفق هذه الخطة مع تعليمات برامج الدراسات العليا النافذة.
 2. التخصصات التي يمكن قبولها في هذا البرنامج.
 - أ. بكالوريوس في الشريعة تخصص الفقه وأصوله (الفقه والتشريع).
 - ب. شريعة عام (دراسات إسلامية).
- ثانياً: - شروط خاصة: لا يوجد
- ثالثاً: - تتكون مواد هذه الخطة من (33) ساعة معتمدة موزعة كما يلي :-
- 1. مواد إجبارية (18) ساعة معتمدة كما يلي :-**

رقم للمادة	اسم المادة	الساعات المعتمدة	م. السابق
0402710	الدلالات	3	-
0402711	القياس	3	-
0402714	مناهج البحث في الفقه الإسلامي	3	-
0402735	الحناية على النفس في الفقه الإسلامي	3	-
0402736	الزواج والطلاق في الفقه الإسلامي	3	-
0402737	للعاملات في الفقه الإسلامي	3	-

2. مواد اختيارية (6) ساعات معتمدة يتم اختيارها مما يلي :

رقم المادة	اسم المادة	الساعات المعتمدة	المتطلب السابق
0402712	مقاصد الشريعة الإسلامية	3	-
0402715	أثر القواعد الأصولية في اختلاف الفقهاء	3	-
0402717	مناهج الفقهاء في استنباط الاحكام	3	-
0402730	قضايا فقهية معاصرة	3	-
0402733	القواعد الفقهية	3	-
0402753	طرق الإثبات في الفقه الإسلامي	3	-

İHYA ULUSLARARASI İSLAM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
CİLT: 2; SAYI:2 (2016)

Ek. 7: Doktora programı

الخطة الدراسية لدرجة الدكتوراه
في الفقه وأصوله

أولاً: أحكام وشروط عامة

رقم الخطة					
2005					

1. تلتزم هذه الخطة مع تعليمات برامج الدراسات العليا النافذة.

2. التخصصات التي يمكن قبولها في برنامج الدكتوراه.

أ. ماجستير الفقه وأصوله.

ب. ماجستير القضاء الشرعي.

ثانياً: شروط خاصة: لا يوجد.

ثالثاً: تتكون هذه الخطة من (54) ساعة معتمدة موزعة كما يلي:

1. مواد إجبارية (21) ساعة معتمدة:

رقم المادة	اسم المادة	الساعات المعتمدة	المتطلب السابق
0402910	نظرية الظروف الطارئة	3	-
0402911	نظرية التصرف في استعمال الحق	3	-
0402919	التعارض والترجيح	3	-
0402930	الشركة في الفقه الاسلامي	3	-
0402940	لمناهج الاصولية في الاجتهاد بالرأي	3	-
0402950	السياسة الشرعية وتطبيقاتها	3	-
0402973	صنيع الاستثمار الاسلامية المعاصرة	3	-

2. مواد اختيارية (15) ساعة معتمدة يتم اختيارها مما يلي:

رقم المادة	اسم المادة	الساعات المعتمدة	المتطلب السابق
0402912	نظرية الضمان	3	-
0402920	الاجتهاد والتقليد	3	-
0402921	الفروق الاصولية	3	-
0402951	للمعاهدات في الفقه الاسلامي	3	-
0402952	النظام المالي في الاسلام	3	-
0402954	نظرية الدعوى	3	-
0402968	التحكيم في الشريعة الاسلامية	3	-
0402969	الفروق الفقهية	3	-
0402970	النظرية العامة للعقوبات في الفقه الاسلامي	3	-
0402972	قضايا اجتهادية معاصرة في الزكاة	3	-

3. النجاس في امتحان الكفاءة المعرفية (0402998).